

Dr. Slobodan Ž. Marković

Beograd

NEKATERE ODLIKE MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI S TEMATIKO IZ NOB

Viharno obdobje in prelomnica v zgodovini jugoslovanskih narodov in njihovega družbenega razvoja — narodnoosvobodilni boj — je že več kot trideset let nenehno prisoten v našem življenju, mimo tega je trajni vir ustvarjalnega navdiha in vsebina umetniških del. Glasba, likovna umetnost in književnost naših dni so, razen cele vrste skupnih odlik, ki te panoge še tesneje prepletajo in povezujejo, prav v teh zgodovinskih dogodkih naše neizčrpno zakladnico tematike in motivov: (te panoge umetnosti) kot še nikoli doslej enotno izražajo skupno izhodišče in medsebojno povezanost. Ker svojevrstnost skupnih odlik in značilnosti umetniških panog izhajajo iz skupne osnove, iz NOB, nam je le-ta dal spodbudo, da moramo pri presoji njihovega napredka upoštevati te skupne odlike. V književnosti je sled naše revolucije tako globoka in trajna, da v nekaterih klasifikacijah določa meje sodobni literarni ustvarjalnosti. Ne teče beseda o zgodovinskem dogajanju, ki je merodajno v časovni razmejitvi književnosti, temveč o literarnem dejavniku z zgodovinsko osnovo, ki s tem, da daje navdih in vsebino, prepleta literarno tkivo in pogojuje celo nekatere elemente ustvarjalne metode; tako sodobno književnost tesno povezuje z NOB kot z enim izmed njenih virov ter hkrati velja kot faktor njene označitve.

Ne da bi se dlje mudili pri tem, v kakšnih oblikah se je izražal in kako je potekal razvoj odnosa književnikov do minule vojne, ki jih je spodbudila, da so svoje vizije in doživetja prikazali v svojih delih, moramo vnaprej ugotoviti, da so vse literarne panoge in vsa literarna stališča v svojem tridesetletnem razvoju prešla mnogo podobnih in skupnih faz. Ker pa nas v tem primeru predvsem zanima mladinska književnost kot ena izmed literarnih panog, moramo poudariti, da se tudi v tej obliki ustvarjalnosti kažejo mnoge bistvene odlike splošnega razvoja književnosti.

Upoštevati moramo dejstvo, da je v literarni dediščini težko potegniti mejo med deli, ki sodijo v mladinsko književnost, in literaturo za odrasle. Meja te specifične razdelitve ni statična. K premikanju te meje pripomorejo — mimo ostalih faktorjev — zgodovinski in družbeni dogodki, ki vplivajo na življenjski razvoj generacij, odvisna je od stopnje osveščenosti ljudi in od stopnje njihove kulture. Kolikor ti zgodovinski dogodki sami postanejo vir tematike in motivov, so kot dejavniki očitno prisotni v življenju generacije, zelo so jim blizu in znani, zato dela, ki so v njih našla svoj navdih ali pa o njih govore, zbude velik interes in pritegnejo bralce. Razen del, ki nudijo estetsko doživljanje umetniške vizije, kdaj pa kdaj tudi faktografija poteši radovednost, prebujeno z drugimi sredstvi in iz drugih razlogov, saj nas neposredno seznanja z bližnjo pretek-

lostjo. Zato se v takšnih delih pogosto prepletajo umetniške in eksaktne zgodovinske komponente, ki so praviloma močnejše, kolikor so bliže viru dogodkov, neposrednim spoznanjem prič, soudeležencev ali očividcev. Svojevrstno vlogo pri premikanju teh meja, oziroma pri adaptaciji imajo družbene sile, ki si prizadevajo afirmirati ideale določene dobe, da jih spoznajo novi rodovi in te ideale po tradiciji ohranjajo. Pogosto tudi šola pri uresničevanju svojih didaktično-vzgojnih smotrov daje prednost posameznim temam in vsebinam ter tako v veliki meri vpliva na razmejitev literarnih panog in na adaptacijo del.

Znano je, da so nekatera literarna dela v preteklosti, ki sploh niso bila namenjena otrokom in so celo v razvoju književnosti pomenila značilnost določenega obdobja, sčasoma postala ustrezna v tolikšni meri, da so jih uvrstili v mladinsko književnost. V svetovni in v naši književnosti je dosti takih primerov: naj navedem nekatere pesmi Branka Radičevića, Petra Preradovića, prozo Janka Veselinovića, Avgusta Šenoe in Frana Levstika. Ta zanimivi pojav je povezan z dosežki ljudi v družbenem razvoju in z odražanjem le-teh na področju socialnih odnosov, v psihologiji in izobrazbi. Tudi v književnosti, ki je našla navdih v NOB, je ta pojav očitno prisoten: tako pogosten pa ni samo zaradi časovnega faktorja — zaradi bližnje preteklosti in drugih vzrokov, temveč NOB vzbuja zanimanje, ker je izhodiščna osnova mnogih sodobnih, družbenih prizadevanj. Dandanes so mnoga dela postala mladinsko branje, čeprav so bila ob izidu — med vojno ali pozneje — namenjena odraslim. Četudi jih avtorji niso napisali za otroke, jih v odlomkih ali v celoti prebirajo mladi bralci. Tako na primer resnične legende Jovana Popovića *Brile in Pinki* je video Tita, Čopičeve pripovedke in *Doživljaje Nikolettine Bursaća*, odlomke iz Nazorjevega dnevnika *S partizani*, povest Miška Krajncja *Stara jablana*, pesem Desanke Maksimovičeve *Krvava bajka*, celo roman Dobrice Čosića *Daleko je sunce (Daleč je sonce)* in še dosti drugih. Medtem pa niti praksa bralcev niti katera druga klasifikacija ni dokončno zavzela stališča, ali sodijo ta dela v to ali ono literarno panogo. Lahko pa rečemo, da veliko del s tematiko iz NOB — kar je zanje značilno — še niso uvrstili v ustrezna literarna področja.

Zanimivo je, da veliko mladinskih del obravnava revolucijo, oziroma narodnoosvobodilni boj. V prejšnjih zgodovinskih obdobjih je bila vojna bič usode, ki je povsem razumljivo prizadel predvsem odrasle. Tako pogostna obravnavna motivov iz NOB v verzih in prozi mladinskih del, nastalih med vojno ali po njej, je vsekakor izjemen pojav. V svetovni literaturi ni primera, da bi v mladinskih delih v tolikšni meri uporabljali vojno tematiko. Kateri dejavniki so bili pri nas odločilni? K temu so pripomogli predvsem zapleteni in izjemni zgodovinski dogodki, ki so vir tematike. Narodnoosvobodilni boj in pustošenje vojne vihre v drugi svetovni vojni sta v enaki meri prizadela otroke in odrasle. Nobena vojna in revolucija doslej — tudi oktobrska ne — ni s svojimi grozotami in tegobami tako omajala temeljev življenja vseh slojev, po vseh pokrajinah države, kakor se je dogajalo pri nas, saj so vse to gorje prestajali ne samo na bojiščih, temveč tudi v zaledju, doma, v družinskem krogu in v medsebojnih odnosih. Razen spopadov rednih enot so partizanske gverilske akcije — to je bil njihov najustreznejši način bojevanja — zbudale napeto vznemirjenost med prebivalstvom skoraj v vseh predelih naše domovine. Okupator in kontrarevolucionarne sile, ki so se zbirale okrog njega, so na svojih maščevalnih pohodih in v raznih represalijah pomorili vse, ki so jih našli po vaseh in zaselkih: borce in tiste, ki so ostali doma, ne oziraje se na to, ali so bili sposobni za boj ali ne, stare in mlade, odrasle in otroke. V spoznavanju

grozljive resničnosti in revolucije se je oblikoval jasen čustveni odnos do pripadnikov naprednih družbenih sil, ki so oznanjali in uresničevali humane človeške odnose in so bili zaščitniki nepotvorjenih idealov rodoljubja, ter do onih, ki so bili njihovi nasprotniki.

Lakota, nasilna smrt ljubljenih svojcev, preizkušnja človečnosti starih in mladih, strah in pogum — vse to je bila strašna resničnost vojnih let. To resničnost, ta svet predstav in spoznanj so pisatelji nosili v sebi, toda morali so se razbremeniti, poročati o tem, in to resničnost rešiti pozabe; naj se o njej razve povsod, naj bo rodovom v svarilo in spodbudo. Ta nagib pisanja je povsem človeški, nagonski, kakor v vseh pristnih umetniških delih. Enakopravnost otrok in odraslih v življenju je našla svojevrstno mesto tudi v književnosti. Upošteva joč tradicionalno, v marsičem že preživelo načelo, da mladi junak v literarni umetnini najbolj pritegne mlade bralce, so pisatelji med vojno in po njej v svojih delih s tematiko iz NOB upodabljali like otrok in mladincev, ki so se udeležili vojne in so se s svojim pomembnim dejanjem v kočljivem položaju prav tako izkazali kakor odrasli. Mladi junaki enakopravno sodelujejo v družbeno priznanem in koristnem prizadevanju — pri uresničevanju skupnih ciljev: s to značilnostjo zaveje v mladinski književnosti nov duh. Obravnavanje otrok, ki so soborci in sotrpini odraslih v akcijah z določenim ciljem, ki izraža jasna družbena stremljenja, imajo svoj začetek v kolektivističnih in socialnih delih mladinske književnosti med dvema vojnama, tako na primer v Lovrakovem romanu *Družina Pere Kvržice*, v Seliškarjevem delu *Bratovščina Sinjega galeba*, v poemi Aleksandra Vuča *Podvizi družine Pet petlića*. Nova kvaliteta odnosov v literaturi v vojno tematiko pa je bolj izrazita, ker se otroci-junaki v teh delih v neposrednih stikih z vojno ne bore za svoje mesto med odraslimi, kot se dogaja v navedenih primerih, temveč jih z odraslimi izenači sam družbeni položaj. Zdaj so otroci hkrati z odraslimi enako ogroženi in si prizadevajo uresničiti določene skupne cilje. Zaradi življenjskih razmer in okoliščin so otroci in mladinci prežgodaj dozoreli, prevzeli nase del odgovornosti in prestajali posledice v zgodovinskih dogodkih svojega časa. Vsekakor so te izjemne okoliščine oblikovale nov odnos do mladih, ki pogojuje obravnavo njihovega položaja v literaturi.

V Seliškarjevem romanu *Tovariši* je na primer deček Pavel, ki ga je partizanska brigada sprejela v svoje okrilje, pravcati borec, saj v akcijah prav nič ne zaostaja za drugimi partizani. Prpičeva deseterica iz Čopičevih *Partizanskih pripovedk* pomaga vojaškim enotam pri izvrševanju bojnih nalog; mali Bogdan v delu *Kurir Pete čete* se prebije iz sovražnikovega obroča; najde zvezo in reši tovariše, sicer bi bili povsem obkoljeni. Slavko Janevski je v svoji povesti *U pustoj i snežnoj planini* opisal dečka, ki je pobegnil v planine iz vasi, boječ se maščevalnega pohoda okupatorjeve soldateske. Partizani so ga našli na pol zmrznjenega v snegu, rešili so ga in z veliko ljubeznijo skrbeli zanj, ki je kaj kmalu postal kurir brigade. V delu Dušana Kostića *Gluva pečina* deček Jole prestaja vse tegobe partizanskega vojskovanja. Kakor tile primeri še cela vrsta literarnih del prikazuje otroke in mladince-borce, ki se spopadajo s sovražnikom in zelo odgovorno ter uspešno izpolnjujejo sprejete dolžnosti. V tem da otroci prevzemajo zahtevne naloge, ki terjajo velike napore, se ne kaže neusmiljenost soborcev do mladih, neizkušenih in šibkih, temveč simbolično izražajo enakopravnost njihovega sodelovanja v boju. Nebogljivi so bili v stiski deležni čustvene topline, nežnosti in ganljive pozornosti prekaljenih borcev, otroci pa so jim vse to s požrtvovalnostjo v težavnih okoliščinah dvojno vračali.

Pomembna komponenta mladinske književnosti je angažiranost, ki je v zgodovinskem razvoju te literarne zvrsti postala vse bolj izrazita. Avtorji so svoje stvaritve povezovali z usodo ljudi in pripisovali književnemu delu pomembno vlogo v človeškem življenju. Angažiranost je normalno izražanje intimnega odnosa pisca do funkcije svojega dela, ne ozira se na to, koliko se umetnik sploh tega zaveda ali pa to deklarativno pove. V mladinski književnosti je ta odlika bolj poudarjena in sčasoma je postala eden izmed faktorjev, ki jo opredeljujejo. Akcijska komponenta je v tej literaturi zelo zaželen, saj pripomore k moralnemu oblikovanju osebnosti. To prizadevanje pa je pogosto privedlo do deformacij. Marsikdaj so v delu z neumetniškimi sredstvi poudarjali etično ravnanje, ki je kot kategorija zavesti za dalj časa postalo najznačilnejše merilo ustreznosti in vrednosti literarne stvaritve, ker je s svojim vsebinskim jedrom ustrezalo zahtevam določene dobe. Pretirano poudarjanje moralnega nauka se je zaradi svojega načina sprevrglo v suhoparno didaktičnost, ki je bila tuja pristni umetnosti, razen tega se ji je nenehno vsiljevala, jo dušila in si jo je podredila.

V naši sodobni mladinski književnosti je veliko del, zlasti tistih z vojno tematiko, ki so na pol umetnina na pol poučno branje. Vsekakor ima poučna literatura pomembno funkcijo in je zelo potrebna, predvsem dela z zgodovinsko tematiko. Po svojih značilnostih so to lahko: zapis, kronika, spomini, dnevnik ali pa v kakšni drugi obliki poročajo o preteklosti. Zlasti še — če prikazujejo bližnjo preteklost — utegnejo biti zelo ustrezno informativno branje z vzgojnim vplivom. Ni, da bi jih zavračali, čeprav niso umetniške stvaritve, temveč tekoče napisana dela, ki lepo izražajo čustva, opažanja in dognanja. Ti zgodovinski zapisi o NOB so zaradi svoje poučne in vzgojne vrednosti v povojnem obdobju zelo ustrezno nudili moralno oporo ljudem pri njihovih nadaljnjih stremljenjih. Po svoji vsebini so bili zelo blizu tistim literarnim delom, ki so prav tako obravnavala NOB. Zato se je pogosto primerilo, da so ta obsežna dela različnih literarnih zvrsti, kolikor so bila po vsebini in slogu primerna otrokom, uvrstili v mladinsko književnost. Zaradi prigradnosti in didaktične ustreznosti so kot umetnost proglašali tudi opise surovosti iz minule vojne. Resnici na lju-bo, marsikdaj se je primerilo, da so bili takšni opisi s tematiko iz NOB kot pesem ali proza objavljeni v pionirskih glasilih in v podlistkih, kar je privedlo do tega, da je postala definicija mladinske književnosti še bolj relativna. Od obilice teh spisov jih je po svoji umetniški vrednosti le malo sodilo v to literarno območje.

Naša mladinska književnost z vojno tematiko je evokativna, saj je vsa prežeta s spomini na vojne dogodke in na tegobe tistih let. Književniki so v svoji izpovedni vnemi, pa tudi zato, da bi se razbremenili svojih spominov na pre-stano gorje revolucionarnega obdobja, v delih prikazali stremljenja ljudi, njihove napore in doživetja v vojni — vse to na svoj način nadaljevali in reševali pozabe. Pri tem so najbolj uspeli tisti književniki, ki so, obujajoč spomine, prikazali bolečino, gorje, hrepenenje, razočaranje in veselje, padce in vzpone ljudi — skratka vse to, kar je splošno človeškega in v vseh časih veljavno. Ko že govorimo o dosedanjem prikazovanju revolucije v književnosti nasploh, potem ne smemo mimo značilnega dejstva, da so o NOB pisali zvečine tisti literati, ki so ga sami doživljali, med njimi je največ takih, ki so pripomogli k razmahu narodnoosvobodilnega gibanja in se udeležili bojev; tiste pa, ki so se v NOB vključili kot mladinci, je boj tako prekalil, da so se iz vojne vrnili kot oblikovane osebnosti. Ta dejstva nas navedajo k razmišljanju, saj pričajo, da sta vojna in revolucija lahko vplivali na pisce-sodobnike le s svojo neposrednostjo. Re-

zultati, ki so iz teh zgodovinskih dogodkov izhajali in torej imeli vse njihove izrazite značilnosti, in tudi književnost sama, ki je našla navdih v NOB in ga prikazovala, pa niso imeli tolikšne moči, da bi mlade generacije, rojene med vojno ali kmalu po njej, tako prevzeli in pretresli, da bi ta posredni vpliv oplodil njihovo ustvarjalno domišljijo in vzbujal jasne predstave o revoluciji, ki bi jih ti mladi rodovi v luči svoje specifične tematike prikazovali v svojih delih.

Vsa ta dejstva nas spodbujajo k presoji mladinskih del, ki obujajo spomine na narodnoosvobodilni boj: po tridesetih letih, odkar smo začeli obravnavati tematiko in motive iz NOB, je naše pojmovanje mladinske književnosti vsekakor vsebinsko bogatejše in se razlikuje od tedanjih vzorov in teženj. Bilo bi napak in krivično omalovaževati začetna prizadevanja in iskanja, vendar pa moramo tudi to obdobje naše ustvarjalnosti presojati in ocenjevati s sodobnih stališč. (V razpravi *NOB v mladinski književnosti* sem podal pregled stvaritev s tega literarnega področja. *Dialogi* 1956, 7—8, str. 423.) Glede na strukturne, stilistične in vsebinske odlike bi mladinsko književnost povojnih let lahko razdelili v dve obdobji. V prvo obdobje sodijo dela, ki z zgodbo razlagajo in opisujejo zunanje manifestacije medsebojnih odnosov ljudi, ki so v neposrednih stikih z boji, zasledujejo, kako ti odnosi vplivajo na usodo ljudi, v njihovem dejanju in nehanju, v porazih in zmagah. Rekli bi, da to obdobje traja do izida Seliškarjevega dela *Mule* 1948. Prav ta zbirka je prvi umetniški protest zoper enostranski način in umetniško pomanjkljiva, borna izrazna sredstva v prikazovanju bojev. Vzporedno s tem vidikom, ki odpira nove perspektive in osvetljuje NOB v vsej njegovi razsežnosti, njegovo bistvo, prežeto s človečnostjo (v omenjeni zbirki pisatelj posredno izraža humanizem s tem, da žival instinktivno čuti, kdo je dober človek, kdo ji je prijatelj), se pojavljajo tudi dela, ki ne obravnavajo samo vojne, čeprav se le-ta v njih prepleta kakor rdeča nit. O vojni ne pišejo več tako, da bi prikazovali predvsem like junaških kurirjev, pokole, junaška dejanja, nebojlene otroke-sirote, ki jim je okupator na zverinski način pobil starše. Zdaj so na svojevrsten način lahko v vojne dogodke vključeni cirkuški igralci, na vojno spominja razdrto lastovičje gnezdo, ki je bilo sestavni del doma; o tem zgovorno pričajo žalostne oči dečka, ki ga je vojak razočaral, ker mu je iz rok iztrgal krof in ga pojedel. Torej — ne samo junaška dejanja in tipičnost v nedosegljivi izjemnosti — tudi »drobne stvari« sodijo v življenje med vojno. Povod veselju ali žalosti ni le nekaj takega, kar bi bilo usodno pomembno za osvobodilno gibanje. Književniki, ki so novim prijemom obravnavanja vojne tematike utirali pot, so Danko Oblak, Mirko Vujačić, Anđelka Martić, Čedo Vuković, Cane Andreevski.

Dela, nastala v prvem povojnem obdobju, preveva zanos, polna so junaštev in visoko donečih besed. Ta dela obravnavajo in prikazujejo vojno parcialno, posamezne podrobnosti, ali pa celovito, kakor panoramo dogodkov, glavne junake pa označuje le nekaj neznačilnih lastnosti značaja. Poudariti moramo, da je tudi v mladinski književnosti ostala vidna sled teorije odseva, in sicer v pozitivnem junaku in tipičnem liku. Ljudje in njihova doživetja v tistih letih gorja so bili utesnjeni v določene okvire, v kalupe: svetloba idealov, za katere so se borili, je ene obkrožila z avrelo, hkrati pa osvetlila temno brezno, da bi drugi, ki so se znašli v njem, spoznali, kako globoko so padli. Torej, svetloba ali tema, belo-črno prikazovanje vojne tematike! Med tema skrajnostma je posrednik enostavna in enostranska realistična beseda, ki se navidezno zelo ustrezno uvršča med specifične lastnosti mladinske književnosti, zato se je v njej udomačila

in skorajda postala pravilo. To je bila specifična nevarnost, ki jo je moral prestat tudi novi vidik književnosti. Z obujanjem spominov in doživetij iz NOB se je v mladinski književnosti, in sicer v vseh njenih zvrsteh, začela, spočetka še v nejasnih obrisih, porajati legenda o minuli vojni. To je eden izmed pozitivnih prispevkov prvega povojnega obdobja ustvarjalnosti. Legenda (kot oblika, ki pripomore k doumevanju preteklosti, ima svoje slabosti in prednosti, toda v mladinski književnosti se je uveljavila kot zanimiva oblika pripovedi, ki pritegne bralce in vpliva nanje. Legenda z redukcijo podrobnosti zabriše čas in kraj, ki določajo dogodke, in s povzetkom vsebine pojav ustrezno približa otrokovemu doživetju in čustvovanju.

Ko se je z razmahom in poglobljanjem naše revolucije jasno izkazala vsa pomembnost tega zgodovinskega dogajanja, ko so se nekatere njegove koordinate zdele mladini samoumevne, ker je že imela ustaljene predstave o revoluciji — pri tem so povojna leta odigrala pionirsko vlogo — šele tedaj so bile dane možnosti za poglobljeno in obsežnejšo obravnavo vsebinsko bogate vojne tematike. Mnoga dela, ki so nastala v prvi fazi povojnega razvoja mladinske književnosti, so plačala davek v prid poznejšim možnostim. Ko danes presojaмо njihovo vrednost, ugotavljamo, da so v njih nakopičena dejstva v časovnem zaporedju, ki pa jih pomanjkljivo prežemata misel in čustvo. Brez tega osnovnega veznega tkiva, ki poraja doživljanje celovitosti, iz katerega kot fluid izžareva umetniška sila in te pritegne s sugestivno močjo, se nam literarna snov zdi le kopica nepovezanih dejstev, le obilica praznih besed: takšno besedičenje je zaradi časovne distance od dogodkov, ki so pisca inspirirali, izgubile trenutni zagon, ki izhaja iz parol in akcijskih spodbud.

Dobri pisatelji mladinskih del so kaj kmalu prebrodili težave prvega povojnega obdobja, toda kar dosti je še takih, ki so v dobri veri ali zaradi nemoči še nadalje ujeti v spone močnih vojnih vtisov in jih, kakor da bi bili od njih obsedeni, »zvesto« prikazujejo in reproducirajo. Zato se jim je izpod peresa izmuznil bolj pester, raznovrsten, bolj življenjski svet; v vojni vihuri so ga spregledali, nemara se je pritažil, toda obstajal je! Tudi dandanes obstoji v naši zavesti kot resničnost, ki jo bolj ali manj razumemo, toda s tem svetom se moramo soočiti, se z njim spopasti, ga sprejeti, mu ugovarjati, z njim živeti ali pa ga odkloniti in pobegniti od njega. Moralna in aktivistična osebnost zanesenjaka, ki ga je prevzela ali ustvarila mladinska književnost z vojno tematiko, je današnje dni bolj zapletena in se razlikuje od skice zunanjega videza borcev, kakršne so upodabljali pisci-očividci pod neposrednim vtisom resničnih doživetij v revoluciji. Sodobna mladinska književnost ne prikazuje samo tistih junakov, ki so »prekaljeni«.

Vsak življenjski pojav združuje v sebi nasprotja, zato bi enostransko prikazovanja le-tega pomenilo nasilno osiromašenje in etiketiranje mladinske književnosti. Na tem področju literarne ustvarjalnosti korenini že precej staro naziranje, ki se včasih prerine v ospredje in uveljavlja: namreč, da se morajo v delih izrecno poudariti določena stališča do življenja, morale in svobode, da se morajo ta dela propagirati in tako z dirigiranimi sredstvi ta stališča vsiliti kot pomembna in bistvena, da bi se zasedrila v zavesti mladih bralcev. Toda vprašljivo je, če poudarjanje pomanjkljivih predstav o življenju ne oblikuje enostranskega pogleda na svet, ki je nevarnejši kot raznolikost resničnega življenja, v katerem obstajajo konstruktivne kakor tudi destruktivne sile. Samo osebnost, ki pozna resnico, je lahko povsem samostojna, ker more svobodno razvijati in uporabljati svoje intelektualne in emocionalne sile, iskaje svoj pro-

stor pod soncem, ko osvaja etična načela in izraža svoja stališča do pojavov v svetu. V naši sodobni mladinski književnosti, bolje rečeno, v tistih delih, ki so nastala v drugem povojnem obdobju (tako ga imenujem pogojno), prevladuje naziranje, da mora iz mladinske proze in poezije na ustrezen način odsevati podoba življenja v vsej njegovi celovitosti in raznolikosti, da spodbuja k osvobajanju človeških sil in pripomore k spoznavanju bistvenih lastnosti človekove osebnosti.

V novih pristopih obravnavanja tematike NOB se odraža proces iskanja vsestranskega razumevanja življenja in sveta. Poudariti moramo, da je ta proces, ki še traja, svoj odnos do omenjene tematike v mladinski književnosti uskladi s prizadevanji v naši literaturi in v umetnosti sploh, kakor tudi z naprednimi tokovi ustvarjalnosti, ki nastajajo in trajno obstajajo v sodobnem svetu. Ta skladni in enoviti razvoj vseh panog umetnosti, zlasti literature, nam daje spodbudo, upanje in hkrati zagotovilo, da naša mladinska književnost ne bo zaostajala: tematika in miselnost NOB bosta z novimi vidiki presegli svojo akcijsko-zgodovinsko osnovo, obogatili svoje razsežnosti in možnosti osvetlitve; tako bosta trajno prisotni dokazovali svojo življenjskost in preraščali zgodovinske trenutke svojega nastajanja.

Prevedla Gema Hafner

Zusammenfassung

Bei der Literatur mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskampf ist es schwer, eine Grenze zu ziehen zwischen den Werken, die zur Jugendliteratur gehören, und der Literatur für Erwachsene, denn viele Werke, die ursprünglich für die Erwachsenen bestimmt waren, lesen heute junge Leser. Aber auch unter den Werken, die schon von Anfang an jungen Lesern bestimmt waren, gibt es viele solche, die Motive aus dem Volksbefreiungskampf behandeln, also Kriegsthematik, wodurch sich unsere Jugendliteratur wesentlich von den Jugendwerken aus anderen Literaturen unterscheidet. Dazu hat die Tatsache beigetragen, dass der vergangene Krieg alle Schichten und alle Staatsregionen betroffen hat. Der Kampf hat gleichzeitig die Jungen und die Alten verbunden und das Streben nach gleichen Zielen bei beiden ist eine der charakteristischen thematischen Eigenheiten unserer Literatur mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskrieg, in der häufig das Kind als Kämpfer auftritt. Eine bedeutsame Komponente dieser Literatur ist auch ihr Engagement. Manchmal verflucht sich darin die künstlerische und halblehrhafte Schreibweise, besonders wenn es sich um Werke handelt, die auf Berichten über geschichtliche Ereignisse beruhen. Die Literatur mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskampf erlebte in den dreissig Jahren nach dem Krieg ihre Entwicklung und wir können besonders von zwei Zeitabschnitten sprechen. Im ersten Zeitabschnitt, der ungefähr bis zum Erscheinen des Werks von Seliškar »Mule« im Jahre 1948 dauert, beschreiben die Autoren vor allem die äusseren Kundgebungen der gegenseitigen Beziehungen zwischen den Menschen, dann aber beginnt eine tiefere Darstellung des Volksbefreiungskampfes in allen seinen Dimensionen durchdrungen mit Humanität, die sich auch in scheinbar unbedeutenden, winzigen Ereignissen offenbart, die mit dem Kampf nicht unmittelbar verbunden zu sein scheinen. So bildet sich im ersten Zeitabschnitt eine schwarz-weiße Erzählung, realistisch geschrieben, was dann zur Festsetzung der Jugendliteratur überhaupt wird. Doch mit der Zeit beginnt sich auch die Legende über die Vergangenheit zu bilden, die klar bestimmte Einzelheiten verwischt und nur mit angedeuteten Umrissen die Erzählung der kindlichen Auffassungsmöglichkeit und dem Gefühlsleben annähert. Aber auch in der Darstellung des Kämpfers ist der heutige Schriftsteller viel feiner nuanciert als im ersten Nachkriegszeitabschnitt. Und das ist auch eine von den Forderungen, die man an das gute Jugendwerk stellt, es würde ja eine einseitige Darstellung der Lebenserscheinungen eine gewalttätige Verarmung

der Jugendliteratur und ihrer Leser bedeuten. Jetzt herrscht die Ansicht vor, dass aus der Jugendprosa und -lyrik auf entsprechende Art und Weise das Lebensbild in aller seiner Gesamtheit und Verschiedenartigkeit widerscheinen muss, damit diese Literatur zur Befreiung der menschlichen Kräfte anregen und helfen soll, die wesentlichen Eigenschaften der menschlichen Persönlichkeit kennenzulernen. Und dieser Prozess eines allseitigeren Suchens und Verstehens des Lebens und der Welt zeigt sich auch in der neuen Darstellung der Themen aus dem Volksbefreiungskampf.